

שמואל: שלשה ימים הם שיעור הפרישה, ולאחר שפרש כשיעור זה, וחזר, הרי זה כיונק שקץ.

איכא דאמרי: לא מימרא של רב יהודה בר חביבא משמיה דשמאול היא.

אלא תני רב יהודה בר חביבא ברייתא קמיה דשמואל: שיעור פרישה שלשה ימים.

תנו רבנן: מינקת, שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש מלידת בנה, הרי זו לא תתארס ולא תינשא —

ב-ט עד שיעברו עשרים וארבעה חדש, שמא תתעבר, ויעכר חלבה, ותגמול את בנה מינקתו, (1) דברי רבי מאיר.

ורבי יהודה מתיר לאם להינשא בהגיע בנה לשמונה עשר חדש, כי דיו לתינוק שיינק עד הזמן הזה.

אמר רבי נתן בר יוסף:

דברי רבי מאיר, הן הן דברי בית שמאי —

ודברי רבי יהודה, הן הן דברי בית הלל.

שבית שמאי אומרים: יניקת תינוק היא במשך עשרים וארבעה חדש.

ובית הלל אומרים: שמונה עשר חדש.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: אני אפרש! (2)

לדברי האומר, רבי מאיר, עשרים וארבעה חדש צריך התינוק לינוק, הרי זו מותרת לינשא כבר בעשרים ואחד חדש, ואף שצריך לינוק עוד שלשה חדשים, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ולדברי האומר, רבי יהודה, המתיר בשמונה עשר חדש לגמול את התינוק — הרי זו מותרת להנשא כבר בחמשה עשר חדש, ואף שצריך לינוק עוד שלשה חדשים.

לפי שאין החלב נעכר, אפילו אם תתעבר, אלא לאחר שלשה חדשים מתחילת העיבור.

אמר עולא: הלכה כרבי יהודה!

ואמר מר עוקבא: לי התיר רבי חנינא לשאת מינקת לאחר חמשה עשר חדש ממות בעלה, והיינו כרבי יהודה, וכפירושו של רבי שמעון בן גמליאל.

אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי [אריסו של אביי בא לפני אביי], **אמר ליה** האריס לאביי:

מהו ליארס אשה מינקת בחמשה עשר חדש מלידת הבן?

אמר ליה אביי: יכול אתה לארס, כי:

חדא: במחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה. והרי אמר רבי יהודה ששמונה עשר חודש דיו לינק, וכיון שאין

פירוק גרעיני התבואה מקשיה שגדלה בהם. רש"י.

1. ובעלה השני הרי אינו אביו של תינוק שיקנה לו ביצים וחלב במקום חלב האם, רש"י.

2. מינקת שנתגרשה מבעלה והוא עדיין חי ויכול

לקנות לו ביצים וחלב נחלקו בה הראשונים [הביאם הר"ן כאן] אם יכולה היא לינשא, כיון שאף אם תתעבר הרי בעלה כאן שיתן לו ביצים וחלב.

2. כגירסת השאלות.

החלב נעכר אלא לאחר שלשה חדשים, מותר אתה ליארס בחמשה עשר חודש.

ועוד: במחלוקת בית שמאי ובית הלל, הלכה כבית הלל. והרי בית הלל כרבי יהודה הם סוברים.

ועוד, הרי אמר עולא: הלכה כרבי יהודה.

ועוד, הרי אמר מר עוקבא: לי התיר רבי הנינא "לשאת" לאחר חמשה עשר חדש —

ובל שכן דאת, מותר אתה, שהרי אינך רוצה אלא ליארס.

כי אתא אביי לקמיה דרב יוסף [כשבא אביי לפני רבו רב יוסף], וסיפר לו את ההוראה שהורה לאריסו —

אמר ליה רב יוסף לאביי: הוראתך אינה נכונה, כי רב ושמואל דאמרי תרוייהו, צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש מלאים, חוץ מיום שנולד בו התינוק, וחוץ מיום שנתארסה בו.

רהט, רץ אביי בתריה, אחרי אריסו לתא פרסי, שלש פרסאות, כדי לחזור בו מהוראתו.

ואמרי לה, פרסא בחלא [ויש אומרים פרסה אחת בחול רץ אחריו], ואולם, לא אדריכה [ולא השיגו אביי לאריסו].

אמר אביי בעקבות מעשה זה:

האי מילתא דאמור רבנן, דבר זה שאמרו חכמים: אפילו ביעתא בכותחא [היתר ביצים המעורבים בכותח, שהוא מאכל שיש בו חלב],⁽³⁾ על אף שהוא דבר פשוט, לא לישרי איניש במקום רביה [לא יתיר זאת אדם לשואלים אותו על כך, כשנשאלת השאלה במקום רבו] —

לא משום דמיוחזי כאפקירותא, אין הטעם משום שזה נראה כחוצפה כלפי הרב, שמשיב התלמיד במקומו. אלא, משום דלא מסתייעא מילתא למימרא, לא מסתייע בידי התלמיד, כשהוא מורה הלכה במקום רבו, לומר כהלכה.⁽⁴⁾

והא ראייה: דהא אנא, הוה גמירנא ליה להא דרב ושמואל [הרי אני למדתי וידעתי את דברי רב ושמואל], ואפילו הכי, כשבא הדבר לידי הוראה למעשה — לא מסתייעא לי מילתא למימר! לא נסתייע בידי לומר דין זה, משום שהוריתי הלכה במקום רבי, רב יוסף.

תנו רבנן: מינקת שמת בעלה, ונתנה את בנה למינקת אחרת, או גמלתו מלהניק קודם זמנו, או מת הילד, הרי זו מותרת לינשא מיד.

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור

בדבריהם.

4. כתבו התוספות: "ונפקא מינה [בדברי אביי] שהיכא שהרב מוחל על כבודו דשרי, ואפילו הכי אל יורה, דלא מסתייעא מילתא הואיל ורבו אצלו".

3. כתבו התוספות בשם הערוך, שאין הכוונה לסתם ביצים, כי אין לך עם הארץ שאינו יודע שהן מותרות בחלב, אלא הכוונה היא לשוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, וביצים אלו אסור להורות בהן היתר במקום רבו, וראה עוד

למיעבד עובדא] רוצים היו לעשות מעשה] באלמנה שמסרה את בנה למינקת, (5) כי הא מתניתא, כברייתא זו המתרת לה לינשא.

אמרה להו — לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע — ההיא סבתא:

בדידי הוה עובדא כעין זה, וביקשתי לינשא, ואסר לי רב נחמן.

ותמהה הגמרא על מעשה זה שאמרה בשם רב נחמן: איני!

והא רב נחמן שרא להו לאלמנות של בי ריש גלותא [והרי רב נחמן עצמו התיר לאלמנות של בית ריש גלותא] שהיו בהן מיניקות ונתנו את בניהם למינקת אחרת, והתיר רב נחמן להן לינשא. ומוכח שלא כדברי ההיא סבתא בשם רב נחמן!?

ומשינין: להכי אסר רב נחמן במינקת שמסרה את בנה למינקת אחרת, משום שמא תחזור בה המינקת מלהניק, ואם יחזור התינוק לאמו, הוא לא ירצה לינק ממנה, ויסתכן.

אך שאני מיניקות שנשכרו לתינוקות של בי ריש גלותא — דלא הדרי בהו, יראות המניקות לחזור בהן, מפחד אנשי ריש גלותא, שאנשים מאויימים הם. (6)

אמר להו רב פפי לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, שרצו להתיר לפני ששמעו מההיא סבתא לאסור:

ואתון, אתם לבדכם ללא הוראתו של רב נחמן לאסור, וכי לא תסברוה בעצמכם שיש לאסור מהא דתניא, כלומר ממה שפסק שמואל כרבי מאיר בברייתא להלן:

כל אשה שהיא אלמנה או גרושה, צריכה להמתין שלשה חדשים קודם שתינשא לאדם אחר, כדי שתהא אפשרות להבחין בין זרעו של הבעל הראשון לזרעו של הבעל השני, ודבר זה נקרא "הבחנה".

הרי שהיתה האשה שנתאלמנה או נתגרשה רדופה לילך לבית אביה, שבמשך רוב ימי נישואיה לבעל הראשון היא היתה מתגעגעת לבית אביה, והולכת לשם, שאז אינה מתעברת מבעלה הראשון —

או שהיה לה כעס בבית בעלה, וגם אז אין היא מתעברת ממנו —

או שהיה בעלה הראשון חבוש בבית האסורין, וברור הדבר שהיא לא נתעברה ממנו —

או שהלך בעלה הראשון למדינת הים —

או שהיה בעלה זקן או חולה ואינו ראוי להוליד —

או שהיתה היא עקרה [נעקר רחמה וניטל האם שלה], ואו שהיתה זקנה שאינה מתעברת —

6. לפי זה משמע שלא אסר רב נחמן אלא במי שמסרה בנה למינקת, אבל מת התינוק או

5. כן נראה מהמשך הסוגיא שבאופן זה היה מעשה, ולא שמת התינוק או שגמלתו.

רבי יוסי מתיר בנשים אלו ליארם ולינשא מיד.

ואמר רב נחמן אמר שמואל: הלכה כרבי מאיר בגזירותיו. כלומר: בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן! (9)

ולדעת רבי מאיר, שהלכה כמותו, אף במינקת, שגזרו חכמים שלא תינשא, יש לאסור את כל הנשים, כי לא פלוג רבנן בגזירתם להמתין עשרים וארבעה חודש בין אשה לאשה.

ומכח זה היה לכם לאסור! (10)

או שהיתה איילונית, (7) ואו שהיתה קטנה, שאינה מתעברת ויולדת —

וכן אשה המפלת את עובריה אחר מיתת בעלה, שאין צורך בהבחנה —

וכן אשה שאינה ראויה לילד, כגון מחמת סם או חולי (8) —

כולן, על אף שאין בהם ענין של "הבחנה", בכל זאת צריכות הן להמתין שלשה חדשים כשאר הנשים, דברי רבי מאיר, היות ו"לא פלוג רבנן" כשגזרו חובת הבחנה, בין אשה לאשה, ולכן כולן צריכות להמתין שלשה חדשים.

שיטת השאלות [כנראה מדבריו שהביא משמו במסורת הש"ס, וכך היא כנראה שיטת רש"י במהדורא קמא, ראה שם]: רבי מאיר אסר לענין הבחנה משום שגזרו באינה ראויה לילד אטו ראויה לילד, ודמיון הגמרא הוא: כשם שגזרו שם אינה ראויה אטו ראויה, כך יש לגזור במינקת שחדלה מלהניק אטו מינקת ממש.

שיטת התוספות [כנראה מדבריהם בד"ה ואמר]: אין הגזירות שוות לענין הבחנה ולענין מינקת. אלא, בהבחנה גזרו אינה ראויה לילד אטו ראויה לילד, ואילו במינקת גזרין במת התינוק שמא תהרגנו, ובגמלתו שמא תגמלנו והוא עדיין צריך לינק, ובנתנה בנה למינקת שמא תחזור בו המינקת.

ופירוש מחודש הוא, לומר שפשיטא לגמרא, כיון שגזרו רבי מאיר גזירה אחת בהבחנה, בהכרח שיגזור גזירה אחרת במינקת, והמהרש"א הקשה על דבריהם, כיון דגבי הבחנה גזרו הא אטו הא, למה לא נגזור כן לגבי מינקת, וראה שם בקרני ראם, [וראה עוד מה שכתב הריטב"א כאן].

והתוספות הוכיחו שלא כשיטת השאלות,

שגמלתו, אכן מותרת היא לינשא, ואם כן הרי בהכרח שכל המעשים הנדונים כאן בגמרא היו באשה שמסרה את בנה למינקת, וכפי שאכן נתבאר בפנים.

7. ממעי אמה לקויה היא, ואין לה סימני שער ודדים, רש"י יבמות מב א.

8. רש"י ביבמות שם.

9. פירש רש"י "בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן", וכוונתו לפרש שלא תאמר רק בגזירותיו הלכה כמותו, ולא בעניניו שאינו מטעם גזירה אלא משום "לא פלוג", כן נראה בפשיטות, וראה בהערות בהמשך הסוגיא.

10. שיטת רש"י בביאור הסוגיא לפי פשטות לשונו, וכמו שכתב בעל שיטה מקובצת בהבנת דבריו: רבי מאיר לענין הבחנה אסר משום "לא פלוג", והיינו דמדמה הגמרא הדיון לענין מינקת יש לאסור משום "לא פלוג", וזה שלא כדברי רש"י ביבמות מב א שכתב בטעם הבחנה שהוא משום גזירה אינה ראויה אטו ראויה.

תנו רבנן: הרי שנתנו לה בן של אשה אחרת להניק, הרי זו לא תניק עמו לא את בנה, ולא את בן חברתה.

ואם פסקה לה אם התינוק⁽¹²⁾ קימעא [מזונות מועטים], הרי היא אוכלת הרבה משלה — כדמפרש ואזיל — כדי שתוכל להניק את הילד ולא תמיתנו.

ולא תאכל עמו, כל זמן שהבן אצלה כדי להניקו, דברים הרעים לחלב.

ותממה הגמרא על לשון הברייתא: הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה, שהרי "בן חברתה" שפת יתר היא, כי:

השתא את בנה אמרת שלא תניק עמו, את בן חברתה שלא תניק עמו — מיבעיא ליה לתנא למימר!?

ומשנינן: מהו דתימא, אם לא היה התנא של הברייתא אומר שאף את בן חברתה לא תניק עמו, הייתי אומר:

רק את בנה, הוא שאסר התנא להניק בשעה שקיבלה להניק תינוק אחר, כיון דחיים עילויה [שהיות והאשה חסה על בנה],

אמרי ליה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב פפי: לאו אדעתין, לא ידענו ברייתא זו.

והלכתא: אם מת התינוק — מותר לה ליארס ולינשא מיד.⁽¹¹⁾

אבל אם גמלתו — אסור ליארס ולינשא מיד, כי היא גמלתו מחמת שרוצה לינשא.

מר בר רב אשי אמר: אפילו מת התינוק נמי אסור לה להנשא, משום דחיישינן דלמא קטלה ליה, ואזלא ומינסבא [שמא תהרגנו לבנה, ותלך ותינשא].

ואכן, הוה עובדא, וחנקתיה מינקת לבנה, כדי שתוכל לינשא.

אך אומרת הגמרא:

ולא היא! אין לפסוק כדברי מר בר רב אשי, היות ואין לחוש לכך —

כי היא אשה שחנקה את בנה, אשה שומתה הוואי.

דלא עבדי נשי דחנקן בנייהו [אין נשים הורגות את בניהן כדי לינשא].

התיר רב נחמן וחילק בין מינקת למינקת.

11. ראה מה שכתב הריטב"א בביאור דברי הגמרא, שהרי מתחלה פשיטא לגמרא שיש לאסור כאן משום "לא פלוג" וכדעת רבי מאיר לענין הבחנה, עד שהגמרא תמחה מכח זה על רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, ומיד פוסקת הגמרא דלא אמרינן כאן "לא פלוג".

12. רש"י במהדורא קמא, וכן פירש המאירי, וביאר: מתוך ששכרה יפה לה, היא מחלה

מרב נחמן שהתיר לבי ריש גלותא לינשא משום דלא הדרי המניקות מהסכמתן, ואם תמצוי לומר דגזרינן אינה מינקת אטו מינקת, אם כן למה התיר רב נחמן.

וראה מה שכתב בישוב קושיא זו ברש"י במהדורא קמא, ויש שם טעות סופר שכתוב שם: "ודאי דלא פריך אדרב נחמן דלעיל דשרא לבי ריש גלותא, ולא גזר מידי", וצריך לומר: "והא דלא פריך".

ובפשוטו, קושיא זו תיקשי גם לשיטת רש"י בסוגיין דהוא משום "לא פלוג", מאי טעמא

והוינן בה: **מאי נינהו?** מה הם הדברים הרעים לחלב?

אמר רב כהנא: כגון כשות, וחזיז [עשבים של זרע תבואה],⁽¹⁵⁾ ודגים קטנים, ואדמה.⁽¹⁶⁾

אביי אמר: אפילו קרא וחבושא [קשואים וחבושים], אף אלו רעים הם להנקת חלב.

רב פפא אמר: אפילו קורא [דרך הגדל בדקל, מה שנוסף על הענף בשנה זו. רש"י], וכופרא [תמרים בקטנותן, שלא נתבשלו עדיין כל צרכן].⁽¹⁷⁾

רב אשי אמר: אפילו כמבא [מאכל כותח] והרסנא [דגים מטוגנים בקמח יחד עם הציר והשומן שלהם], רעים הם לה.

יש דברים מינייהו, מהדברים האמורים, שהם פסקי חלבא [מפסיקים הם את הנקת החלב] —

ויש דברים מינייהו, מהדברים האמורים, שהם עברי חלבא, מעכירים הם את החלב, ואינו טוב לתינוק.

ואגב שפירטה הגמרא את האוכלים המשפיעים על טיב החלב, מבארת הגמרא גם מה הן הדברים והאוכלים המשפיעים על

ממציא ליה טפי, תמוץ את דדה, ותמציא את החלב לבנה, שימצנו כולו, ולא ישאר חלב לתינוק שקיבלה להניק.⁽¹³⁾

אבל להניק יחד עמו את בן חברתה, הייתי סבור שמותר לה, כי אי לאו דהוה לה "מותר", כאשר אין לה עודף חלב,⁽¹⁴⁾ לא הוה ממציא ליה, אינה ממצה את החלב לבן חברתה, אלא שומרת אותו לתינוק שלקחה להניק.

לפיכך קא משמע לן הברייתא, שאסורה היא להניק אפילו את בן חברתה עמו.

שנינו בברייתא: פסקה, פסקו למינקת מזונות קימעא — אוכלת מזונות הרבה:

והוינן בה: מהיבא? מהיכן תאכל המינקת מזונות יותר ממה שפסקו לה, משלה או משל אלו שפסקו לה?

אמר רב ששת: מזונות רבים משלה תאכל, כדי שתוכל לעמוד בהתחייבותה, ויהיה לה הרבה חלב להניק, כדי שלא ימות התינוק. לפי שהסכימה לספק לו חלב עבור שכר ההנקה, ובהתחייבות ההנקה, נכלל גם אכילת מזונות הרבה על חשבונה, כדי שיהיה לה חלב בשפע.

עוד שנינו בברייתא: לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב:

"שחת", ובשיטה מקובצת הביא בשם לקוטי הגאונים "חזיז, הצמחין של חזיזין ושל שעורין כשהן רכין עד שלא יצאו השבלים".

16. כתב רש"י במהדורא קמא ד"אדמה" כמשמעה.

17. רש"י במהדורא קמא.

במיעוט המזונות, ומסתמא מקבלת עליה לאכול בכדי סיפוק; וראה עוד ביאורים אחרים בשיטה מקובצת ומאירי.

13. רש"י במהדורא קמא.

14. רש"י במהדורא קמא.

15. ובמהדורא קמא פירש רש"י ש"חזיז" היינו

ההריון:

דמשמשא בי ריחיא, המשמשת מטתה בבית הריחים, **הוּוּ לַה בְּנִי**, יהיו הולדות **נכפּי**, תולים במחלת הנפילה.⁽¹⁸⁾

דמשמשא על ארעא [על הקרקע], **הוּוּ לַה בְּנִי שְׁמוּטִי**, ארוכי צוּאר, ומום הוא.

אשה מעוברת⁽¹⁹⁾ **דרכא על דמא דהמרא**, הדורכת על דם החמור, **הוּוּ לַה בְּנִי גִירְדְנִי** [קרחים].

אשה **דאכלה חרדלא** [חרדל] בימי עיבורה, **הוּוּ לַה בְּנִי זִלְזִנִי**⁽²⁰⁾ [רעבתנים].

דאכלה תחלי [שחלים], **הוּוּ לַה בְּנִי דוּלְפְנִי** [עיניהם זולפות מים תמיד].

דאכלה מוניני, אשה הרגילה⁽²¹⁾ לאכול דגים קטנים, **הוּוּ לַה בְּנִי מְצִיזִי עֵינָא** [עיניהם פורחות ונעות תמיד].

דאכלה גרנושתא [אדמה], **הוּוּ לַה בְּנִי מְכוּעְרִי** [מכוערים].

דשתיא שיכרא אשה מעוברת השותה שכר, **הוּוּ לַה בְּנִי אוֹכְמִי** [בנים שחורים].

ומפרטת הגמרא את האוכלים היפים לעיבור:

דאכלה בישראל ושתיא המרא, מעוברת האוכלת בשר ושותה יין, **הוּוּ לַה בְּנִי בְרִי** א-א [בריאים].

דאכלה ביעי [ביצים], **הוּוּ לַה בְּנִי עֵינְנִי** [עיניהם גדולות, ויפה הוא].

דאכלה כוורי [דגים], **הוּוּ לַה בְּנִי חִינְנִי** [בעלי חן].

דאכלה כרפסא [כרפס], **הוּוּ לַה בְּנִי זִיּוּתְנִי** [יפי תואר].

דאכלה כוסברתא, **הוּוּ לַה בְּנִי בִישְׁרִי** [בעלי בשר].

דאכלה אתרוגא, **הוּוּ לַה בְּנִי רִיחְנִי** [בעלי ריחן].

מעשה בברתיה **דשבור מלכא**, בתו של שבור מלכא **דאכלה בה אמה** — כשהיתה מעוברת הימנה — **אתרוגא**, והוּוּ **מִסְקִי לַה לְבַתָּה לְקַמִּיָּה אַבּוּה בְרִיש רִיחְנִי**, היו מביאים את בתה לפני אביה בראש הדברים הריחניים.

אמר רב הונא:⁽¹⁾ **בדק לן** [מנסה היה אותנו אם נדע להשיב]⁽²⁾ **רב הונא בר חיננא** בשאלה הבאה:

21. כן הוא לשון רש"י, וכנראה כוונתו לומר, ששאר הדברים מזיקים לה אפילו כשאוכלת פעם אחת בימי עיבורה, ואילו דגים קטנים אין מזיק לה אלא אם כן רגילה היא בהן בימי עיבורה.

1. גירסת הרא"ש והתוספות ר"ד היא: רב פפא. וראה בהגהות וחידושים שבסוף המסכת בשם "סדר הדורות".

2. על פי רש"י בעירובין נא א, ובחולין קלג א.

18. במהדורא קמא פירש רש"י: חולי המפיל את האדם ומנענע את כל אבריו.

19. רש"י במהדורא קמא כתב: "וכל אלו [הדברים הרעים להריון שמפרטת הגמרא בהמשך] כשאכלם כשהיא מעוברת, ומסתבר שאף הדורכת על דם החמור בהכי מיירי."

20. צריך לומר: זלזלני.